

Per una República catalana de les arts!

Joan Maria Minguet

f
FONOLL

Juneda, 2025

1a edició: març de 2025

© del text: Joan Maria Minguet Batllori

© de les característiques d'aquesta edició: Editorial Fonoll

© de les imatges: els seus autors

Disseny de la coberta: Arnau Torrente Capdevila

Disseny de l'interior: joanteixido.net

Maquetació: Núria Mirada (La Mirada Gràfica)

Assessorament lingüístic: Núria Garcia Caldés

Impressió: Anfigraf Indústria Gràfica

Editat per:

Editorial Fonoll, SL

Espai Lo Cub · C/ Major, 13 2n · 25430 Juneda

www.editorialfonoll.cat

Dipòsit legal: L 54-2025

ISBN: 978-84-10220-37-9

Advertiment legal:

És rigorosament prohibida, sense l'autorització dels titulars del *copyright*, la reproducció total o parcial d'aquesta obra per qualsevol procediment, inclosos la reprografia i el tractament informàtic.

Índex

- 9 **Nota preliminar**
- 13 **Per una República catalana de les arts!**
- 45 **Indústries culturals? No: millor les barricades!**
- 73 **La síndrome d'Estocolm estètica: símptomes
i remeis**
- 103 **L'art no és mai neutral: forma part del camp
de batalla**
- 131 **Conclusions. A manera de manifest**

Nora Ancarola,
**«El darrer passatge
de Walter Benjamin»,**
2020.

Els projectes creatius d'Ancarola sempre tenen una base teòrica molt sòlida, arrelats en el pensament contemporani.

I Walter Benjamin apareix sovint en els seus treballs, com en aquest projecte fotogràfic sobre la persistència de Benjamin a Portbou malgrat la seva mort el 1940, induïda per l'ascens del feixisme. El filòsof alemany continua posant en qüestió alguns dels consensos del món cultural actual, com la persistència de l'art auràtic o el patrimoni entès com el botí dels vencedors, segons els seus lúcids diagnòstics.

Nota preliminar

*La conquesta del poder cultural
és prèvia a la del poder polític.*

Antonio Gramsci

*La diferència entre una dictadura i una democràcia és que
en la democràcia pots votar abans d'obeir les ordres,
mentre que en la dictadura ja no cal gastar temps anant a votar.*

Charles Bukowski

«Per una República catalana de les arts», he titulat aquest llibre. Quina República? La que hauria pogut ser; la que un dia serà, si les catalanes i els catalans volem, i lluitem per aconseguir-ne una que s'empelti del passat i que, a l'ensem, s'obri cap a nous horitzons; i, a l'altra banda, hi ha demòcrates que abandonen els consensos polítics ancorats des dels temps de la dictadura. O del que ha vingut després, que ha suposat un canvi de règim, però no de sistema: continuem vivint —alguns només poden sobreviure, o ni això— en les desigualtats del capitalisme, en les formes i els consensos intocables dels Estats, entre els quals la impossibilitat de la seva disgregació. I, dins d'aquests consensos, intocables, hi ha els culturals, els que fan referència a l'art, a com els interpretem alliberats de les inviolabilitats que hem heretat, submisos i incapacitats per fer-nos preguntes, d'entrada això.

Quines arts? Totes, el conjunt de manifestacions culturals que seran —han de ser— necessàries per fer una doble revolta: la individual, primer; la col·lectiva, immediatament després. En la construcció d'aquest llibre hi ha un cert engany que vull invocar ara mateix perquè deixi de ser-ho de manera immediata: hi hagi o no hi hagi una República catalana en un futur indeterminat, la revolta cultural es pot fer igualment. És indispensable que sortim de l'abúlia en què s'ha prostrat el món de l'art i de la literatura, de la música i del teatre, de la cultura en general.

Us proposo que entreu en un joc: aquest llibre pretén llegir el món de les arts des d'una mirada dissident; una mica, almenys. I si hi dic insensateses o disbarats, empenyeu-vos amb mi, calumnieu-me, amb arguments (això, sí), no amb opinions maldestres com fem a les xarxes. Els discursos, ben travats o no, cal contrastar-los amb altres discursos, no amb opinions sorgides dels gustos personals. Perquè en el terreny de l'art (en el de la vida també, suposo) no hi ha manera d'entaular un diàleg si només poses sobre el paper les teves simpaties i les teves antipaties sense cap mena de filtre. Confio més en els criteris, per més dialèctics i canviants que puguin ser, que en els gustos, que només evolucionen si t'imposes la necessitat de desconfiar-ne, principalment dels propis. La funció de la crítica —que és d'on vinc— o del pensament —que és on voldria arribar— és agafar un objecte cultural i portar-lo a la sala d'operacions per poder compartir amb els lectors idees, hipòtesis, interpretacions, no pas els teus gustos, que a tot estirar t'expliquen a tu, però no els discursos que siguis capaç de traçar sobre l'obra. O, com en aquest cas, sobre la complexa situació del sistema cultural d'un país —països— sense Estat.

Perquè la cultura no és neutral, això és una gran farsa, hi ha un art i una literatura que es desplega en els paisatges del poder, que és poder i reconeix i sanciona l'estat de les coses sense immutar-se. I, aleshores, és insostenible que nosaltres, pels matins, protestem des de casa o al carrer per la situació de la societat (la pobresa campant,

les desigualtats, les injustícies, la sanitat, l'ensenyament...), i, en canvi, al vespre ens vestim amb lluentons per anar a la inauguració d'una exposició, assistir a un concert massificat o a una obra de teatre hipersubvencionada, com si això fos tota una altra cosa.

És clar que hi ha una cultura combativa, que treballa a peu d'obra, de la qual els mitjans de comunicació del poder no parla, o ho fa ocasionalment, i amb condescendència. És aquella cultura que els polítics dels sistemes (no dic només del règim, vull dir els del sistema) no suporten perquè crea incomoditat, saben que en aquells entorns ells formen part de l'enemic. Sí, en el món de la cultura no podem aparentar que tots som col·legues i treballem per la mateixa causa. Hi ha hagut un art del poder, el trobem en els llocs més privilegiats que preserven la nostra història (això ens diuen), s'estudia en les nostres universitats amb molt relatives mostres d'esperit crític. I en l'actualitat, hi ha un art i una literatura que viu als marges, que cerca esclatxes del sistema per incidir-hi críticament. De vegades claudiquem, ens venem per quatre rals, o no trobem la manera de mostrar alternatives al centralisme geogràfic i de pensament. Però no tots compartim la mateixa concepció de la funció que ha de tenir la cultura en aquestes societats nostres tan imperfectament democràtiques.

Si hem de fer una República, ha de ser amb una concepció cultural diferent. I si no fem la República, comencem per pensar la nostra situació actual. I elevem el to de les discussions. Per obrir el camí de la ruptura cultural; condició prèvia perquè hi hagi una ruptura total del sistema.

Aquest llibre conté molts fragments que ja he publicat en altres llocs. Però no és un recull d'articles sense més, la majoria si no tots els originals dels escrits que he anat estampant en publicacions diverses en els darrers anys els he retocat, intervingut, moltes parts han estat eliminades per fer un projecte nou. Aquest llibre que teniu a les mans s'aprofita de tot de coses que ja he dit, però n'hi ha de noves i/o

estan dites d'una manera diferent. No donaré les referències dels llocs on van aparèixer algunes versions prèvies de fragments que llegireu aquí; perquè hi ha coses d'allò que vaig escriure en el passat que no formen part del corpus d'aquest volum, que s'han perdut amb el pas del temps. Però sí que voldria esmentar les publicacions que van iniciar el camí d'allò que avui teniu a les mans. Són aquestes (amb l'agraïment explícit als seus responsables per haver-me fet confiança): *VilaWeb*; *Bonart*; *Artiga*; *Hansel & Gretel*; *Urtx: Revista Cultural de l'Urgell*; *Núvol*; *Arts: Revista del Cercle de Belles Arts de Lleida*; *Quadern de les Idees, les Arts i les Lletres*; *Negra Tinta*; el catàleg de l'exposició *Ferran Garcia Sevilla: Cosmos-Caos*; el tríptic de l'exposició *Del Vell al Nou/Del Nou al Vell*; i, amb algun possible oblit, el catàleg de l'exposició *55 urnes per la llibertat*.

Finalment, un agraïment especial a tots els artistes (i les artistes, sempre la imposició de la llengua exclusiva) que m'han donat permís per reproduir algunes de les seves obres en aquest llibre. En el benentès que no són imatges que il·lustren el text, sinó que vull pensar que transcorren en paral·lel al meu discurs. I no necessàriament en harmonia: l'art no parla per ell mateix, com se sol dir, depèn de com l'interroguem cadascú de nosaltres. En les imatges que s'estampen, tant les d'autor com les anònimes, hi ha una part de la dissidència que, amb totes les contradiccions que arrossego, voldria haver explicat. Algunes d'aquestes imatges, de fet, són dissidents de la meua pròpia dissidència. Millor, encara.

Belltall, 1 d'octubre de 2024

**Per una República catalana
de les arts!**

No ha de ser una utopia. Una república on la cultura sigui la columna on s'edifiqui un nou país. No en l'economia; almenys, no en la productivista; no en el militarisme nauseabund; no en la competitivitat per aconseguir el no-res. No ha de ser una utopia. El primer és creure en el que fem, en l'art i en la cultura com a instrument, més enllà de la nostra feina particular. Creure en la feina dels altres, abans que en la teva pròpia. Per no caure en la supèrbia que l'historiador de l'art Ernst Gombrich atribueix a l'artista Oskar Kokoschka: «En els seus millors moments és meravellós. Però era com tants artistes contemporanis, molt poc crític amb ell mateix. Pensava: com que ho faig jo, deu estar ben fet». Si el creador no es reconeix en un grup, ni que sigui per dissentir-hi, acabarà formant part de la xarxa dels petulants. I, aquests, solen ser borbònics, retardats i retrògrads. O totes tres coses, ahora.

La República de les arts ha de ser, doncs, transversal, humil, gens piramidal. Els nous republicans han de voler que la democràcia comenci allà on sempre costa més, en els territoris arrogants de la creació. Per assolir-ho cal baixar a les escoles, és el primer fonament del canvi. Alguns encara no se n'han adonat, però l'educació i la cultura no són antònims. Ben al contrari, l'una i l'altra són vasos comunicants. Com podem tenir una república de les arts si no despertem en les noves generacions un anhel per al coneixement crític. Perquè forjats en el coneixement —i no en el reconeixement dels sabers que ens són donats—, de grans puguin triar les arts que més els agradin, que més es comuniquin amb els seus temps, no amb els temps del passat.

Primer, doncs, una nova educació, forjada en la lectura i en la mirada que interroguen. I, mentre les generacions van creixent amb aquest nou esperit, anem preparant la gran revolta.

Derruir, ni que sigui simbòlicament, els equipaments culturals que s'hagin convertit en cementiris; abolir la cultura de magatzem, les arts del mausoleu que cal venerar. Les arts no s'han de venerar, s'han

de prendre, s'han de viure. Si un dibuix no es pot exhibir perquè es faria malbé i ha d'estar tancat en un armari amb humitat i temperatura constants no ens serveix de res. Que puguem tocar-lo fins que ja no existeixi físicament i després d'haver-ne fet còpies digitals de gran tonatge. Quan un conservador (el seu nom ja ho diu tot) mana més que un activista, estem en una cultura del retrocés.

Construir des de la necessitat de l'aprenentatge en tots els camps: laboratoris visuals, biblioteques en línia, museus on no hi hagi cap norma —ni cap reina— que ens encalli l'apassionant aventura del saber... del saber amb les noves armes del saber, les del passat que quedin com a conclaves per a especialistes que ens llepem les ferides quan veiem una tela clivellada.

Construir una xarxa de coneixement, horitzontal, que estableixi les prioritats que el nou país necessita en matèria cultural: plans de museus, plans de biblioteques, plans de teatres... Una xarxa horitzontal en la qual, per mor de la seva horitzontalitat, hi participarà tothom i on els polítics tindran veu, però no vot. Hi participaran, abans que res, els qui tinguin competència acreditada sobre la matèria: creadors de totes les arts; teòrics; museòlegs; crítics; activistes de carrer; associacions d'espectadors o d'usuaris de la cultura; professors d'universitat, d'ensenyament secundari i del primari, com no podem tenir-los en compte si ells, mentrestant, estaran construint les noves generacions en l'imperi del criteri propi? En aquest nou plantejament, els polítics escollits democràticament han de ser gestors del que decideixin els professionals: mai més faran veure que escriuen un pròleg, mai més aniran a una inauguració en posició privilegiada, mai més dictaran a què s'ha de destinar un centre o quin museu necessita el país, o una ciutat, sense que abans ho hagin decidit els qui ho han de fer. La cultura serà de qui la treballa, com la terra.

Per estructurar els equipaments culturals es tindrà en compte que no es pot viure del passat. I que, de presents, n'hi ha molts. I els

primers destinataris de les nostres infraestructures serem nosaltres mateixos. Després, si el turisme vol compartir les nostres experiències artístiques, que ho farà, serà benvingut. Es tindrà en compte no només el suposat glamur dels grans centres, sinó que s'atendran els nervis últims del teixit creatiu, allò que se'n diu emergent, tot i que en la nova República proposo buscar-hi un altre nom. Mai no tindrem futur si la gent de les escoles republicanes només poden interrogar la cultura de l'antic règim.

No serà fàcil, és clar. Hem de trobar el punt de tensió proverbial entre no caure en el provincianisme caduc d'aquells que pensen que tot allò català és el millor, i no caure tampoc en el provincianisme invers dels qui ens volen fer creure que tot el que ve de fora és millor que el que és autòcton. No serà fàcil. Però no ha de ser una utopia. Per tenir la mateixa cultura que, amb el vistriplau de l'Espanya borbònica, han desplegat tots els governs (post)convergentes, republicans i socialistes (i amb tots aquells que hem callat i ens n'hem aprofitat d'una manera o d'una altra), val més que ens fem súbdits andorrans, a veure si en aquell Estat tan ric i tan d'aparador hi podem fer alguna cosa.

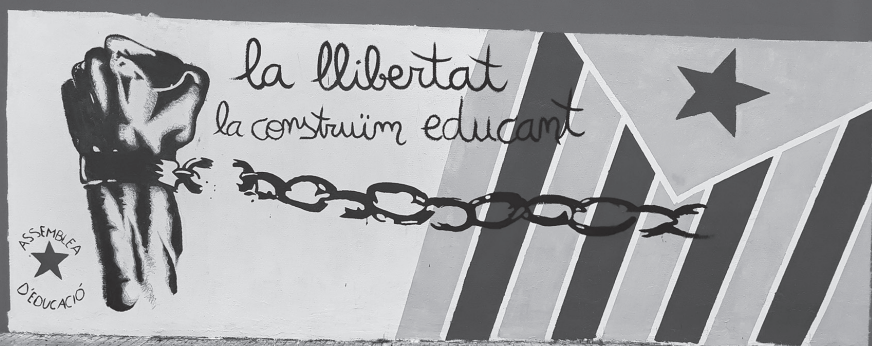
Vaig una mica més enllà: tard o d'hora hi haurà un nou govern de la Generalitat que caminarà cap a la República, abandonant l'empastifada de l'autonomisme. Jo potser no ho veuré, però tampoc m'hauria imaginat durant els llargs temps de la «pau pujoliana» que vindrien temps en què trastocaríem els fonaments de la Transició espanyola amb manifestacions multitudinàries, referèndums il·legals, exposicions de combat, etcètera. Sigui quin sigui el trajecte, és hora de reclamar que la cultura, a Catalunya, abandoni el seu estat d'emergència permanent. Cal acabar amb l'estat de les coses que arrosseguem: la desídia de la política institucional per la cultura i, proporcionalment, la desídia del sector cultural per rebel·lar-s'hi. És per això que, des de la més absoluta modèstia, proposo mesures.

Que el conseller —o consellera, és clar, no ho repetiré— de Cultura de la República no sigui ningú lligat directament a un partit polític o coalició electoral. Que per primera vegada en la història de la Generalitat moderna es busqui un escriptor, un artista, un pensador, algú que se senti incòmode amb el poder i que posi en crisi permanentment els comportaments viciats de la cultura entesa com un contrapès administratiu, com una rèmtora d'aquests governs que fins ara hi han dedicat uns pressupostos irrisoris.

Que aquest nou conseller, en conseqüència, faci política cultural de país —de països— en comptes de fer, com tots els seus antecessors, uns més que d'altres, política amical o continuista de partit. Que la prioritat sigui donar suport a les iniciatives que per si soles mai no podrien existir perquè són i no poden ser més que deficitàries. Si les institucions no protegeixen la creació minoritària, estarem condemnats a les arts i a la literatura del gran consum, de les grans audiències, i ens ensorrarem encara més. Els diners públics no poden anar a parar on ja hi ha iniciatives que enriqueixen els de sempre.

Que el nou conseller es reuneixi de manera urgent amb tots els agents actius en el món de la cultura; no amb els possibles responsables de cultura dels altres partits amb representació parlamentària, per fer això ja tindrà temps. No parlo de gremialisme, quan parlo d'agents actius em refereixo a tots aquells que estiguin interessats en la cultura com a eix vertebrador de la societat catalana, també d'aquells espectadors que fa temps que s'haurien d'haver agrupat en associacions. La cultura és un fenomen que ve de baix, no per imposicions rutinàries de l'oficinista de torn, i el nou conseller, si també ve de baix, sabrà perfectament amb qui s'ha de reunir per posar remei als greus problemes que traguem i als que hagin sorgit en el futur.

Que, primer que res, es dediqui als nervis més primis i inestables del teixit cultural, aquell que no busca la comercialitat ni el rendiment

«La llibertat la construïm educant».

Mural a la Facultat d'Educació de la UAB, 2016.

Els grafits urbans són una forma d'expressió que, sovint, viu als marges del sistema i que s'expressa amb contundència. Alguns encara no se n'han adonat, però l'educació i la cultura no són antònims. Ben al contrari, l'una i l'altra són vasos comunicants.

econòmic immediat. Després, ja vindran els grans equipaments. Ja sé que aquí hi ha molta feina a fer (biblioteques, museus, centres d'art, auditoris i, sobretot, l'ensenyament...), però en estats d'urgència com la que ens trobarem, si no pensem en la joventut de la cultura catalana, els qui fa anys que viuen ancorats en el passat ens engoliran. Com ha succeït fins ara.

Que la Conselleria prescindeixi d'aquells funcionaris que fa tants anys que administren una cultura imposada per partits que han acceptat sense cap mena de criteri personal els vaivens i els capricis que els consellers ens han anat entaforant. En el món de la cultura, l'obediència és un insult a la intel·ligència. Això de ser obedients fins a la ignomínia que ho facin els policies i els militars.

Que el nou conseller parli amb tots els ajuntaments del país. Perquè la cultura de proximitat deixi de ser, en tants llocs, un inventari exclusiu de mostres d'això que anomenem cultura popular, sense cap contrapès que faci arribar una creació més crítica, incòmoda. En aquest sentit, és molt important lligar la política cultural del país amb la de la seva capital. Sempre que Barcelona s'hagi després de la veneració pels grans fastos i el sectarisme que ha caracteritzat els seus successius governs. Ara hi torno, que Barcelona mereix una atenció especial.

Que s'acabi amb les intrigues i els amiguismes en el repartiment de les misèries econòmiques que la Conselleria gestiona. Cal recuperar aquell CoNCA (Consell Nacional de la Cultura i de les Arts) que havia de ser un instrument imparcial en la distribució dels pocs diners destinats a la creació i que Ferran Mascarell (quan va ser conseller l'any 2010 sota la presidència d'Artur Mas) va derrocar impunement amb la permissivitat de tots els partits polítics. Per culpa d'ells vam fer molts passos enrere; ara, si la Conselleria confia en el sector que treballa des de la cultura, si es dedica a fer d'àrbitre i no a imposar models fabricats en un despatx, podem fer un salt gegant que ens

porti, no on érem abans que Mascarell ho enderroqués tot, sinó molt més endavant.

Que...

I quin paper cultural ha de tenir Barcelona com a capital d'una República? I, mentre això no arriba, com a capital d'un país que vol ser territorialment democràtic?

Aquest és el primer objectiu, sense el qual la República de les arts està condemnada al fracàs: reconèixer que Catalunya no ha estat un país solidari i equitatiu. Que les terres de Ponent no reben la mateixa atenció que la resta del país. Amb excepcions, és clar: les comarques de Tarragona també juguen a segona divisió. Només cal recordar i subratllar que allà s'hi han instal·lat la Pretoquímica, dues centrals nuclears, la concentració de parcs edílics... i un parc d'atraccions que alguns partits polítics volen engrandir. La roba bruta del país sempre cau en el mateix safareig!

Que Catalunya viu mirant-se el melic (és a dir: Barcelona) ho sabem des de fa temps; si de cas mira al nord, on la burgesia capitalina —o metropolitana— va a estiuejar tradicionalment, aquell Empordà on tenen unes cases amb jardí de gespa i piscina que uns operaris malpagats cuiden tot l'any. I que decoren amb escultures noucentistes, postnoucentistes o, si de cas, amb peces de Jaume Plensa perquè es pensen que això fa modern. O «progre». És clar que a l'Empordà i al nord, en general, no tots són rics, també hi ha barris pobres, misèria i precarietat. Però els mitjans hegemònics tot això no ho escampen gaire, prefereixen mantenir el tòpic edènic del nord. Només cal veure els reportatges anuals que sol publicar el diari *La Vanguardia* sobre els artistes empordanesos, com si fos veritat aquella rucada que la tramuntana genera o expandeix l'esperit

creatiu. A Ponent tenim la marinada, però mai des de Barcelona han aixecat una hipòtesi similar sobre el seu poder benèfic en els artistes. I millor que la cosa continuï així. Que de nicieses, les justes.

La cosa ve de lluny. La Catalunya-ciutat noucentista era —encara és— una reivindicació entotsolada d'una ciutat utòpica: burgesa, adinerada, racionalista, d'una modernitat d'aparador. La resta, era ser de poble. Justament, Guillem Viladot va escriure una carta a Josep Vallverdú (15 de març de 1965), tots dos ponentins, que és tot un diagnòstic de les desinències d'aquell noucentisme que volia distanciar-se del cant a la ruralitat que havia desplegat, abans que ell, un bon percentatge de la literatura i de la pintura catalanes: «A ciutat», deia Viladot, «tenen prejudici per la gent de poble: HO SÉ PERQUÈ HO HE MAMAT!!! És l'estupidesa més grassa que he conegut. Per això és molt meritori tot el que fem des de la benaurança del camp». Qui diu camp, diu territori (que és com els metropolitans anomenen els que viuen i fan coses fora de la centralitat de Barcelona), o diu marges, que associem amb marginalitat, la qual cosa pot ser negativa i, alhora, no ser-ho.

Si Barcelona abandona la centralitat maligna que sol practicar o que, abans que això, paradoxalment, se li atorga des de totes les parts del país, ha de prendre moltes més decisions. Però n'hi ha dues que són, em sembla, prioritàries en el camp de les arts: primer, qui té el protagonisme en la creació i, segon, quins són els destinataris d'aquestes creacions. Advoco per acabar amb les ingerències dels intrusos. Qui ha de decidir aquestes coses? La gent de la cultura: creadors, curadors, pensadors, crítics, dramaturgs, museòlegs, teòrics, docents... i els usuaris, sempre que tinguin alguna cosa a dir. Per què en altres camps socials sempre decideixen pel ciutadà (sanitat, energia, etc.) i en el de la cultura tothom té dret, no només a opinar, sinó a fer i desfer? El protagonisme dels gestors (els polítics i els gerencials) s'ha evidenciat excessiu i cal replantejar-lo amb urgència. La gestió sempre ha d'estar al servei de la creació,

de baix a dalt, mai al revés. Ja ho escrit abans i cal instal·lar-ho en l'inconscient col·lectiu: La cultura és de qui la treballa!

No contemplo el cansament en cap dels registres de què parlo. Qui es cansa amb l'art que faci esport o que miri la televisió comercial, la que no parla mai d'un cert tipus de cultura crítica ni, encara menys, deixa que s'expressi. Tot és a punt per canviar-ho tot, sempre és així, però en el moment de la República es donaran unes condicions polítiques i socials òptimes per construir de nou una xarxa interactiva en què creadors i usuaris de la cultura puguin establir noves i munífiques relacions.

Per no quedar-me en la hipòtesi teòrica, m'atreveixo a indicar alguns apunts sobre coses que es poden fer o pensar a fer. Ho faig sense interrupció, com si el telègraf encara existís: acabar amb la mirada plàcida cap al passat, sempre mal·leable; actuar sota la màxima que l'art d'avui és el patrimoni del futur; exercitar el debat sobre la cultura més incòmoda, no escondir-la; acabar amb la visió nobiliària i entretinguda de la creació; que tots els centres públics siguin dirigits sota projectes escollits per mitjà de concursos de debò independents; que s'estableixin protocols per saber fins a quin límit el turisme, els al·lòctons, malbaraten el consum cultural dels autòctons i, donat el cas, impedir-ho; que no es tornin a obrir museus que ningú (excepte la gestoria) no demanava; que les facultats de lletres de les universitats públiques surtin fora de les aules i que el món cultural aculli els seus alumnes i els seus professors...

Bufa! Aquí hi ha tot un programa polític per qui el vulgui desplegar. (Rostre somrient.) I això que em deixo coses que miraré de contemplar en pàgines successives.

Ara parlaré de llengua. Ho faig aquí, però ho hauria pogut fer a l'inici, o abans de l'inici i tot. Qui no entengui que la cultura catalana té un vincle de cordó umbilical amb la llengua catalana, i viceversa, caldrà que reprengui l'escolarització. I no cal esperar a la República per demostrar-ho institucionalment i, sobretot, individualment i gremial. Perquè el panorama és a voltes desolador, sobretot en el meu ram, fa temps que es detecta en el món de les arts visuals catalanes una deixadesa respecte al català. Em sembla que és en el món cultural en general, però no trepitjaré marjades que no conec del tot.

Anem al gra. Les arts visuals catalanes fa temps que han reculat en l'ús del català per comparèixer al món. I el més greu, tal com jo ho veig, han reculat en un àmbit molt específic: el seu ús individual per part d'artistes, crítics, associacions professionals o, fins i tot, directors de centres d'art professionals. A quines reculades em refereixo? Als artistes catalans que titulen sempre o quasi sempre les seves obres en anglès o en espanyol; als professionals que tenen la seves pàgines web en anglès (o en anglès i en espanyol), però on el català no surt per enlloc; als qui sempre escriuen a les xarxes en idiomes que no són el català, excepte si es refereixen a qüestions de la seva vida privada, com si ens haguéssim d'avergonyir de treballar les arts des d'un determinat marc lingüístic. Resulta incoherent que exigim l'ús del català a les escoles, a l'administració, a la justícia i, en canvi, estiguem permetent que en l'àmbit cultural ens abandonem a la mol·lície generalitzada. És aleshores quan dones a entendre que la cultura de proximitat no t'interessa gens: excloent el català de les pàgines web; posant títols d'exposicions en anglès per fer-se el modern; fent rodes de premsa en espanyol, «perquè tothom els pugui entendre»; directors d'institucions que no fan servir mai la llengua catalana en les seves intervencions públiques... Ja ho deia fa molts anys Joan Brossa en un poema titulat «Mutació»:

Enraonen en català, però a la més
mínima ocasión lo dejan delante
de un interlocutor de habla castellana.

Som subjectes polítics, sempre i tothora. I, en conseqüència, la llengua en què ens expressem forma part de les eleccions que fem per presentar-nos en societat. Forma part de la màscara amb què volem que se'ns reconegui: ens vestim d'una manera determinada; portem el cabells llargs o curts, tenyits o naturals, amb formes sinuoses o llisos; ens reconeixem en els nostres cossos o fem dietes per sentir-nos més còmodes... Tot són eleccions culturals. I la llengua amb què ens presentem als altres n'és una d'important. Podem parlar una llengua (o unes llengües) a casa, però si, després, professionalment, n'excloem una, la minoritària, estem fent una elecció que és cultural i política alhora.

I tot això pregunto, per què? Se suposa que per fer arribar la seva obra a més gent. Se suposa, ben mirat, que per fer arribar la seva obra a més gent que deuen pensar que és tan ruca —encara que sigui instruïda, si li interessien els afers artístics— que no és capaç d'entendre o de traduir el català; encara més: donant per fet que aquestes persones instruïdes no podrien sentir una complicitat extrema amb algú que treballa en un sistema cultural perifèric i que, valentament, ho fa també (almenys, també) en una llengua minoritària, però que no vol deixar de ser llengua de cultura.

Els artistes de tota la història han treballat en un obrador i, després, han obert la botiga per vendre allò que han creat. Però ara sembla que alguns pensin més en la botiga que en l'obrador o el taller. I després es queixen que els consellers de cultura exigeixin que els museus tinguin molts visitants, «la cultura no es pot mesurar per quantitats» em sembla que els escolto, i tenen raó, però de vegades la seva pràctica botiguera, les seves estratègies comercials, van pel mateix camí. Fan servir exclusivament llengües imperials i,

sovint, també toquen temes aparentment globals perquè no els puguin acusar de localisme o d'ultralocalisme. Tan instructiu que és, culturalment parlant, explicar les coses pròximes per fer-les dialogar amb les d'altres llocs i ultra llocs. Al capdavant, la cultura global és una enganyifa, està dirigida pels de sempre i des dels llocs de sempre.

Durant la dictadura la gent de la cultura que ens va precedir va fer servir el català com a eina política. També els artistes visuals, que inversemblantment fan servir un llenguatge ontològicament universal, el de la mirada. I no hi ha cap raó, cap ni una, que permeti pensar que la llengua catalana no ho continua sent, d'eina política, d'eina cultural, si és que aquesta diferenciació es pot fer. No és veritat que la presumpta democràcia on vivim hagi afavorit la presència del català: a la universitat hi ha milers de professors que no han pronunciat mai una paraula en català; a l'ensenyament secundari, a les zones metropolitanes, només es fa servir el català per cursar la llengua catalana (riu-te'n del vint-i-cinc per cent d'ús de l'espanyol que la justícia espanyola vol imposar). I això vol dir que hem impedit que molts alumnes comprovessin que el català és una llengua per transmetre coneixement, capaç d'explicar absolutament totes les matèries que s'expliquen als centres educatius. I, a continuació, en tots els sectors de la ciència i de les arts.

Abans de ser una República cultural, molt abans, defenso l'autarquia de la llengua catalana, és a dir, la seva autosuficiència per presentar-nos —per continuar presentant-nos— en el món cultural global en l'àmbit de les arts visuals. Com ho fa més poc que molt la literatura, la música, el teatre, fins i tot el cinema, a pesar de les dificultats que té la indústria cultural per lluitar contra les llengües majoritàries. I això no té res a veure amb ser independentista, processista, catalanista, constitucionalista o qualsevol *isme* que ara vulguem incorporar a l'equació. Es tracta de si ens creiem que el català és llengua de cultura (i de socialització d'aquesta cultura) o ja ens va bé convertir-la en

un idioma de dimensions petites, petites, petites. Perquè en el món local i en el món global tot això va lligat. O entortolligat.

Hi ha més coses que cal arreglar ara, perquè quan arribi la República ja hi hagi un camí traçat. Per exemple, les funcions dels museus en el futur.

Què és un museu i per a què el volem? Sembla una pregunta retòrica, però no ho ha de ser. Vivim el segle XXI amb un seguit de conceptes que provenen del XVIII: art, artista, creació, geni, crítica, museu... La Il·lustració és un projecte cultural —en el sentit més elevat del terme— que responia a l'ascens d'una nova classe social, la burgesia, que necessitava uns nous fonaments, d'una banda, per superar l'antic règim i, de l'altra, i de manera consecutiva, crear un nou ideari: la modernitat. I nosaltres usem i abusem d'aquells conceptes com si, a l'entremig, no hagués passat res: guerres pel poder financer del món, alliberaments nacionals, revolucions proletàries, revoltes feministes, capgirament dels conceptes de gènere, d'història, de capitalisme i tants i tants altres esdeveniments i pensaments.

Mentre la filosofia s'interroga sobre el «pensament postfundacional», el món de l'art institucional continua aplicant els conceptes fundacionals (nobiliaris, burgesos, del poder) sense profunds replantejaments, quasi diria que amb una jovialitat gens impostada. Laura Llevadot explicava de manera didàctica la qüestió aplicada a la filosofia en una entrevista a *Núvol* (20 de setembre de 2019): «La nostra situació ve de com es configuren els Estats nació en la modernitat. En el moment en què s'originen es creu en un fonament. Aquest fonament havia estat Déu, després és la natura, després la racionalitat, etc. Sempre hi ha un principi que justifica que les coses són com han de ser. En canvi, tots aquest autors postfundacionals [Agamben, Anzaldúa, Arendt, Derrida, Foucault, Mouffe, Rancière,

entre més] diuen que aquests principis fundadors són un mite de la modernitat. [...] El pensament postfundacional diu que, com que no hi ha fundació, el que hem de fer és obrir el polític a l'absència de fonament. La democràcia és acceptar que no hi ha fonament, i aquest principi buit permet la mobilització».

La nostra missió, doncs, seria que, en el camp de la cultura, de l'art, també ens plantegegéssim l'absència d'aquest fonament i, en conseqüència, que ens obríssim a la mobilització permanent. Sobretot, per acarar el futur amb nous preceptes i formes d'actuació. No existeix el geni creador, ni la inspiració, ni la llibertat del creador, encara menys la llibertat del receptor, ni el patrimoni de tots, ni el sublim... Ens cal un esforç per situar la visualitat i la literatura en uns extrems fundacionals: repensar la situació de manera radical. Un exemple: citem contínuament Walter Benjamin quan va definir fa més de setanta-cinc anys la pèrdua de l'aura de les obres d'art, però no acabem de conciliar les profundes conseqüències que, en la nostra època, tenen aquells diagnòstics del pensador marxista. No hem sabut resoldre la cruïlla en la qual ens trobem i que Benjamin va veure abans que ningú: la cultura de masses, la cultura popular, la cultura il·lustrada, la cultura marginal i tants més models conviuen, però les institucions encara fan prevaldre l'art auràtic en l'organigrama de les societats occidentals, l'halo sagrat dels artistes —d'una certa tipologia d'artistes hereus de la Il·lustració— encara marca els temps actuals sense preguntar-se la vigència d'aquesta estructura caduca.

La concepció i l'ús del museu és un símptoma inequívoc d'aquesta paradoxa: les classes populars que han pogut accedir al món cultural en les societats occidentals a través de l'estudi i del treball (no per la lògica de l'herència familiar o altres perversions aristocràtiques) no saben o, pitjor encara, no volen sacsejar els principis i els coneixements que ens han llegat en matèria artística. I, per tant, sobre la preservació d'aquell mateix llegat que es fa en els museus.

Com diu l'artista Ferran Garcia Sevilla, els nostres gustos no ho són, de nostres.

La missió no és fàcil. Ens trobem en un punt on hem de replantejar-ho tot i procurar alliberar-nos dels gravàmens, dels cànons que hem heretat d'uns avantpassats que no ens pertanyen. Si no és que, entre la concurrència que està llegint aquest text, hi hagi descendents de monarques, nobles o burgesos proverbials. Glups! Fixem-nos en la definició que l'IEC fa de la paraula museu: «Lloc on es guarden i s'exposen col·leccions d'obres d'art, d'història natural, d'objectes d'interès, curiositats, etc., amb finalitat cultural». Guardar i exposar amb finalitat cultural, sentencien els filòlegs normatius, els quals es caracteritzen com ja sabem per mantenir concepcions lingüístiques ancorades en el passat heteropatriarcal, colonialista, fundacional, si ens mantenim en els supòsits que explicava Llevadot.

Les preguntes poden ser una allau insaturable: guardar què?, que prové d'on?, que representava els interessos de qui?, que avui representa els interessos de qui?, exposar-los amb finalitat cultural?, què vol dir això?, mantenir els privilegis dels qui van encarregar aquelles obres?, vanagloriar la correlació de forces dels temps que representen?, sense cap esperit crític, amb plena submissió?... A propòsit de totes aquestes preguntes, i tantes d'altres, no em sé estar de recordar la setena llei de la història de Benjamin, quan escriu: «Qui fins al dia d'avui hagi aconseguit alguna victòria, desfila amb el seguici triomfal en què els dominadors actuals marxen sobre els que avui jeuen en terra. Com sol ser habitual, el seguici triomfal acompanya el botí. Se l'anomena amb l'expressió béns culturals».

Guardar, preservar, conservar, exposar. El museu és un magatzem? Un dipòsit portuari, però net i polit? El museu és un parc d'atraccions perquè en cas contrari la institució no pot sostenir la tropa de conservadors que han de mantenir endreçat el dipòsit?

En aquest mateix sentit, el museu és una catedral contemporània, una obra arquitectònica faraònica, amb botigues i bars molt moderns? Sí, ja sé que ara ens hem posat tots d'acord a dir que el museu ha de ser un espai productor de coneixement. Però hem arribat a aquesta conclusió per la part alta dels raonaments o, potser, de les estratègies institucionals; en la base no hem resolt tants i tants problemes que provenen de les funcions per a les quals es van crear els museus. I com es pot produir un coneixement —la qual cosa vol dir superar l'estricta marc informatiu, ensenyar i prou— si no posem en crisi la institució museística mateix? Posar-la en crisi de debò, no per aparentar que som en un registre postfundacional mentre, en realitat, cohabitam amb una concepció rànica, car-rinclona i tradicionalista dels béns culturals, com ens assenyalava Benjamin, sempre ell?

No tinc respostes, ho lamento. De moment, només soc en el trajecte de fer-me preguntes. A partir de dades o de sospites que em semblen rellevants. Un apunt: des de la denúncia del grup Guerrilla Girls sobre la situació de la dona en el MET (Metropolitan Museum) de Nova York (doble situació: poques dones artistes en el seu catàleg i presència abusiva de nusos de dones en el seu imaginari sexista), no veig que la concepció del museu com a producció de coneixement hagi tingut respostes dràstiques per subvertir la situació; o n'ha tingut amb la sensació que moltes vegades es tractava de posicionaments provisionals o d'aparador. Per parlar des de la proximitat: en un recompte que reconec mal fet, la presència de dones artistes en la col·lecció permanent del MACBA no arriba al 30 %, em sembla que en queda molt lluny. Es fan tallers, conferències i exposicions amb forta presència de teories feministes o postfeministes, però el magatzem del museu català s'assembla als magatzems antics. Ja que parlem del MACBA, també em semblen rellevants els episodis de censura que s'hi han viscut. I no solament per les circumstàncies concretes per les quals s'han produït aquests episodis, la defensa de la monarquia espanyola, sinó perquè quan la institució cultural

(es digui MACBA o es digui MoMA) es protegeix fins als extrems de coartar la llibertat no fa més que solidificar la concepció de la cultura com a botí, com a botí de classe. Em refereixo no solament a la llibertat del creador, que no deixa de ser un tòpic del sistema fundacional, sinó sobretot de la llibertat del públic, un altre dels temes cabdals de com hem de repensar el museu.

Acabo aquesta successió de preguntes amb una convicció: en els museus del futur hi haurien d'haver menys conservadors. Ja sé que sona a astracanada, però el cert és que la institució museogràfica, en el seu delit per preservar el passat, també el passat més recent, com si el pas del temps ni que sigui infinitesimal doti els objectes d'aura immediata, no fa més que oblidar les funcions per a les quals necessitem l'art avui dia. I aquestes funcions no haurien de ser conservadores sinó transformadores, qui sap si devastadores.

Una hipòtesi: els mals de la cultura no provenen només de dalt. Els de baix copiem i perpetuem aquells mals. Allò que fan els qui dominen els temples de la cultura (dirigisme, amiguisme, sectarisme...), els treballadors de la cultura de vegades —o massa vegades— les posem en pràctica ni que sigui en veu baixa, endolcint-ne els capteniments. En comptes de temples, ens convertim en administradors de capelles. O de simples capelletes.

Ja veieu que parlo en plural perquè no estic lliure de capelleta: «reunió de persones que defensen i pregonen exclusivament allò que forma part de llur cercle», segons el diccionari. No hauria de ser així. Si la cultura és de qui la treballa, hauríem de saber donar alternatives a les maneres poc democràtiques dels templers. Però, ai las!, caiem en l'autoprotecció. I aquesta és una altra cosa que cal canviar de cara al futur republicà del nostre entorn.

On ho detecto, tot això? En donaré uns quants exemples. La repetició d'unes mateixes persones en els jurats de tantes i tantes convocatòries per dirigir museus per tot Catalunya, especialment a Barcelona; la repetició d'unes mateixes persones que accepten nomenaments directes per pertànyer a comissions públiques; la repetició d'uns mateixos artistes perquè els comissaris que són cridats arreu confien en ells; la repetició d'unes mateixes persones que poblem l'espai d'opinió sobre la cultura... Tot molt natural i, alhora, tot una mica pervers, ja que el favor a uns desfavoreix uns altres, un mal endèmic en la cultura catalana, la històrica i la recent.

També és pervers el funcionament d'algunes fundacions del món de la cultura que treballen amb diners públics i que actuen amb unes maneres similars a les privades. En aquest sentit, la cooptació, això és, l'elecció a dit d'una persona per formar part del patronat d'una fundació, és una actitud antidemocràtica, quan la practiquen els enemics i també quan ho fan els col·legues. Si a sobre cobren dietes per reunir-se, ja seria la versió empastifada i pobra d'aquells criminals de les altes esferes que posseeixen unes targetes amb les quals paguen els seus vicis amb diners públics, directes o subventionats.

Les capelletes culturals es van autoprotegint. Intueixo des de fora que és el que passa amb el migrat món de la poesia catalana que roda per recitals: són pocs i ja els va bé ser pocs. S'autoestimulen entre ells, s'abriguen. Pots entrar en el seu cercle? Suposo que sí, però no serà només perquè hagi publicat un llibre de poemes; necessitaràs, a més, l'aval d'un o dos membres de la confraria. En el món artístic això també va així, no sempre, però detecto una formulació similar a les reials acadèmies hereves del segle XIX, aquelles on per entrar-hi algú que ja era dins havia de garantir la teva persona, la persona més que el treball. I, així, els models es perpetuen, ni que sigui en l'àmbit reduït de la capella o de la capelleta.

L'ART ÉS
UNA
VENJANÇA

David Ribas, «**L'art és una venjança**», de la sèrie Graffiti 2010-2018.

Enfront de totes les frases edulcorades que arrossega la història i la crítica de l'art, Ribas ens n'ofereix de descarnades amb l'ús de lletres de motlle, res més o no menys que això. El dramaturg Anton Txèkhov deia que el paper de l'art és fer-se preguntes, no respondre-les. Però molts artistes contemporanis ho han oblidat, i la venjança no sempre s'executa.

Es tracta d'impulsar la meritocràcia? Només poden ser amb nosaltres aquells que nosaltres considerem dignes de ser amb nosaltres? No sé si es practica la meritocràcia. O la plutocràcia. Però jo crec en l'assemblearisme com a únic mitjà per ajuntar esforços, per donar alternatives a les pràctiques dels qui dominen els temples de la cultura. Combrego amb un fragment de l'escriptor italià Erri De Luca que diu així: «Aleshores vaig conèixer el pes i l'amplitud del pronom nosaltres. Era expert, no exclouia els altres, espantava els poders. [...] Un es tornava molts, la importància d'un mateix es reduïa». Necessitem autocrítica amb urgència i fer veure que la cultura democràtica o compartida no és un eslògan. Abans de derruir els temples, és millor enderrocar les capelles i les capelletes. Des de dins.

Aquesta primera edició de
Per una República catalana de les arts!,
de Joan Maria Minguet s'ha acabat d'imprimir
a Tàrraga, el 25 de febrer de 2025